

Ontwerp een sociaal schoolplein

Hoe creëer je een speelplein waar leerlingen samen zelfstandig kunnen spelen en waar iedereen met zorg voor elkaar plezier beleeft aan bewegen; Hoe regel je een speelplein waar, ook met oog voor minder vaardigen, iedereen leert? 'Zportivo' is een methode, die scholen en kinderopvangorganisaties helpt bovenstaande te verwezenlijken.

TEKST ERIK BOOT

Op de basisschool 'de Fontein' in Alkmaar rennen de leerlingen het speelplein op. "Yes", de leerlingen weten al welke spelen er zijn. Bij elk spel staan materialen in bakjes. Ze gaan direct in kleine groepjes aan de gang, of het nooit anders is geweest. De juf vraagt aan het eind van de pauze of er leerlingen zijn, die een 'Zportivo'; een sportief compliment hebben gehad. En ja hoor, vingers gaan omhoog. Eén kind kreeg van

een ander kind te horen, dat hij goed samenwerkte bij de oceaan-oversteek; een groene activiteit, waarin je met behulp van materialen samen tegelijk 'droog' aan de overkant moet zien te komen.

De directeur van de school, Rob Starreveld, geeft aan, dat het speelgedrag het laatste jaar enorm verbeterd is. Er is nu een aantrekkelijk speelplein met duidelijke kleurenvakken en aandacht voor

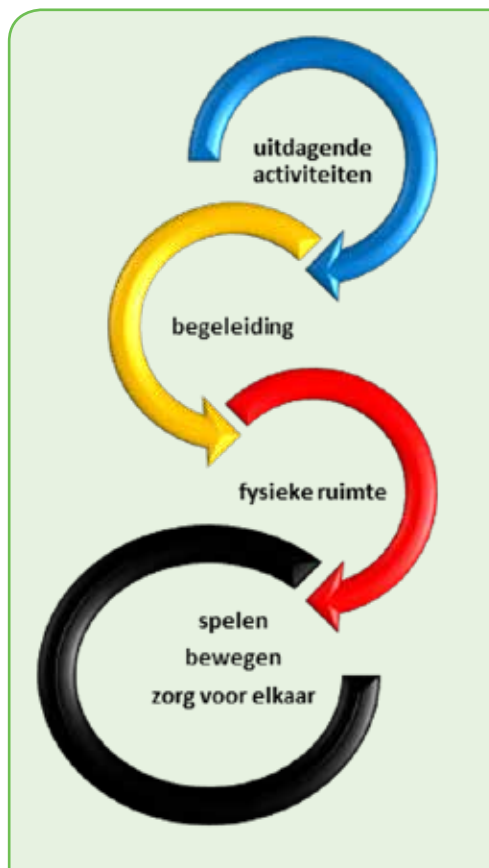
▼
Plaatsgebonden door
belijning

coachend begeleiden. De school is sinds kort genomineerd als voorbeeldschool burgerschap in Nederland door de manier waarop de school omgaat met verschillende culturen. Dit succes is mede dankzij de inbreng van 'Zportivo', zo geeft hij aan. Het spelen op het speelplein is voor de leerlingen voorspelbaarder geworden en dat voelt veiliger met zichtbaar meer speelplezier.

**HET SPEELPLEIN IS
HET ECHTE LEVEN
DAAR LEER JE HOE JE MET
ELKAAR OMGAAT**

In dit artikel worden de belangrijkste aandachtspunten weergegeven van de kleurenmethodiek van 'Zportivo' voor een 'sociaal bewogen' speelplein. Vrijwel elke school en elke kinderopvang kan er mee uit de voeten.

►
Figuur 1:

Buitenspelen als troef

Meer spelen, meer bewegen, zelfverantwoordelijkheid, met zorg met elkaar omgaan zijn belangrijke opbrengsten van een implementatie van de methodiek. Door het speelplein te voorzien van gevarieerde activiteiten, begeleiding en genoeg fysieke ruimte voor iedereen, creëer je een veilig

en uitdagend klimaat waar iedereen zich kan ontwikkelen; dit voor vaardigen, maar ook voor minder vaardigen. Het samenspelen is vandaag de dag minder vanzelfsprekender dan we vaak hopen. Het beeldscherm, het gebrek aan speelruimte doen spelen, bewegen en sociale omgang geen goed. Dit 'gat' kunnen we dichten door bewust buitenspelen in te zetten als troef om ons onderwijs springlevend te houden en leerlingen bewuster sociaal in beweging te brengen.

Je kunt met de 'Zportivo methodiek' de complexiteit van sociaal-, emotioneel- en relationeel gedrag koppelen aan alle activiteiten, die je kunt doen in de zaal, sportveld, bos, klas of speelplein. Van touwtje springen tot dans, van tafeltennis tot samen een hut bouwen, van boompje verwisselen tot jongleren, van hardlopen tot voetbal. Je kunt het succes van spelen sterk bevorderen door activiteiten te introduceren, die voor de leerlingen haalbaar zijn en toch voldoende uitdaging bieden. Bovendien kun je met deze methodiek bewust differentiëren in de mate van verantwoordelijkheid, welke de leerlingen aangaan met elkaar.

Hoe werkt de methodiek?

De ontwikkeling van sociaal gedrag verloopt doorgaans van gericht zijn op jezelf (Me), naar contact met anderen (You) en uiteindelijk naar de gezamenlijkheid van een groep of team (We). Om alle activiteiten binnen het segment lichamelijke opvoeding in te kunnen kleuren, zijn er zes kleuren; wit en blauw (Me), geel en oranje (You), groen en rood (We). Met behulp van deze indeling in kleuren kunnen per leerling/groep activiteiten worden gekozen voor succesvolle ervaringen in sociaal-, emotionele-, en relationele vaardigheden gerelateerd aan lijf, bewegen en sport (Do). Leerlingen, leerkrachten en ouders begrijpen die kleuren, nemen de verantwoordelijkheid, en spreken zo met elkaar dezelfde taal.

Don Hellison heeft onderzoek gedaan naar verantwoordelijkheid en uitgewerkt in zijn boek 'Teaching Personal and Social Responsibility through Physical Activity' (2011). Hij schetst, in de context lijf, bewegen en sport, dat verantwoordelijkheid in fasen zich ontwikkelt van zelfverantwoordelijkheid naar steeds meer verantwoordelijkheid en zorg naar anderen. Hellison onderstreept waarden als zelfcontrole, respect, empathie, autonomie, helpen en zelfreflectie. In elke activiteit, in elke kleur, kunnen leerlingen zich meer of minder verantwoordelijkheid leren toe-eigenen. Hij onderschrijft de enorme waarde die de docent daarin heeft.

winnen en verliezen, maar ook op een veldje in 'oranje' spelen, waarin leerlingen meer recreatief samen zijn en bijvoorbeeld met een kameleon spelen, die in de aanval met beide partijen meedoet of dat er niet gewisseld wordt als er gescoord wordt, maar op tijd wordt gewisseld.

2 Buitenspeelrooster

Een rooster met allerlei verschillende activiteiten in alle kleuren voor een periode geeft structuur. Met de kleuren borg je variatie en zo voor ieder wat wils. In een rooster kun je ook inspelen op het aantal leerlingen tegelijk op een speelplein; denk aan gescheiden pauzes, wisselschema voor hotspots voor groepen per dag, of het gebruik van veldjes net buiten het hek voor oudere leerlingen. Speelkaarten bij een activiteit geven richting aan zelfstandigheid van de leerlingen. Zportivo heeft voor vele activiteiten vele zogenaamde 'doe-het-zelfkaarten' gemaakt. Een goed systeem voor materialen is essentieel; een gebruikte bal moet ook weer heel terug. Een mogelijke optie is om deze taak van materiaal te leggen bij junior-coaches (oudere leerlingen), maar het kan ook via speelkisten in een groep of via een uitleensysteem bij het materialenhok of ingang van de school.

Met de kleuren borg je variatie en zo voor ieder wat wils

3 Transfer

Sterk is om de activiteiten voor buiten, eerst in de gymzaal te spelen bij een (vak)leerkracht, bijvoorbeeld een week van tevoren, zodat iedereen de nieuwe spelen al (her)kent. Het kleurensysteem op het schoolplein is overigens ook prima toepasbaar voor de lessen Lichamelijke Opvoeding. Op sommige scholen zijn deze kleuren uitgangspunt in de les bewegingsonderwijs, vaak om een betere balans te bewerkstelligen tussen motoriek en gedrag. Een andere optie is dat de leerkracht, of onderwijsassistent buiten de pauze om, de spelen gaat 'oefenen' met de groep op het speelplein, zodat in de pauze deze activiteiten beter verlopen. Een extra voordeel is, dat de leerkracht zo een 'energizer' moment inbouwt om na die activiteit, eenmaal weer binnen, weer fris aan de gang te kunnen met andere zaken.

4 Stap voor stap

Een implementatie van een toekomstbestendig speelplein, is een proces. Met 'Zportivo' gaat het

meestal zo: in de voorbereiding is een werkgroep actief. In de werkgroep zit vaak de directeur en enkele medewerkers. Er wordt een jaarplanning gemaakt voor implementatie. Een onderdeel is, dat het team kennismaakt met de methodiek door enkele trainingen te volgen. Stap voor stap wordt iedereen zich bewust van hoe het werkt. Eenmaal gestart zal een beweegteam de uitvoering voor zijn rekening nemen. Een beweegteam kan bestaan uit (vak)leerkrachten, begeleiders, schoolleider, conciërge, onderwijsassistenten, sport en beweging stagiaires en leerlingen. Zij overleggen regelmatig om het verloop van het buitenspelen bij te stellen. De werkgroep houdt het tempo en de opbrengsten in de gaten passend bij het team, organisatie en alles wat er nog meer speelt op school.

ALS ER WAT SPEELT OP EEN SCHOOL, LAAT HET DAN VOORAL DE LEERLINGEN ZIJN

5 Een proactieve rol van de leerkracht

In plaats van pleinwacht, kun je de rol van een leerkracht oppakken als speelcoach. Hoe leuk is het als een leerkracht even mee doet of stimulerend aanwezig is. Natuurlijk kun je dan ook de leerlingen leren het zelf te doen. Met de kleurenmethodiek in handen kun je succesbeleving bevorderen. Bijvoorbeeld door win-verlies-activiteiten in grotere groepen om te zetten naar spelen in kleinere groepjes en/of het spel meer 'oranje', 'geel' of 'blauw' of zelfs naar 'wit' te transformeren. Je leert de leerlingen stap voor stap zelfstandig speelgedrag aan. Dit sluit vaak naadloos aan bij de visie van de school of kinderopvang. Het is een uitdaging om als school of kinderopvang in te spelen op de actievere rol van begeleiding op het speelplein en het functioneren in een beweegteam en is expliciet aandachtspunt in de implementatie.

6 Een proactieve rol van de leerlingen

In de methode wordt ingespeeld op de verantwoordelijkheid van het kind. De kleuren geven al helder aan wat er van je gevraagd wordt bij een bepaalde activiteit; bijvoorbeeld 'rekening met elkaar houden', 'op je beurt wachten', 'eerlijk spelen', 'samenwerken' of 'respect tonen'. Dit kun je bewuster maken door de kleuren te bespreken, vóórdat de leerlingen het plein op gaan. De kleur 'geel' bijvoorbeeld, geeft aan, dat je even moet kunnen wachten en een ander voldoende ruimte moet geven. Je creëert daarmee een situatie dat de leerlingen zelf ook een

▲ *Ingericht speelplein*

goede keuze (leren) maken om te gaan spelen bij een spel wat voor hen succes kan opleveren. Een andere stap in verantwoordelijkheid nemen door de leerlingen is, om oudere leerlingen als junior coach in te zetten. Zij krijgen een heuse opleiding en worden gewaardeerd in taken om activiteiten klaar te zetten, te begeleiden en weer op te ruimen. Zij leren veel van hun taken. Van belang is hen te begeleiden en samen met hen terug te kijken naar hun taakuitvoering, zoals initiatief nemen. In de meeste gevallen vinden de junior coaches het zelf op die manier erg leuk.

7 Buiten leren

Voldoen aan de bewegnorm, gezonde buitenlucht, leren door doen, bewegend leren zijn trends van de laatste jaren. En terecht, we worden te zwaar, minder vaardig in bewegen, komen te weinig buiten en zitten teveel. Een prachtige optie is daarom het speelplein vrijwel elke minuut van de dag in te zetten; dáár is ruimte om te bewegen, en het is goed voor sociale vaardigheden, teamgeest en hersenfuncties. Veel lessen op school kunnen met wat creativiteit omgevormd worden tot bewegende lessen op het speelplein; met letter-hinkelen leer je bijvoorbeeld speels bewegend spellen.

Slot

Het is een kans om het buitenspel op je school of kinderopvang een belangrijke plek te geven. Leerlingen zijn in ieder geval gemotiveerd. Het speelplein kent duizend en één mogelijkheden om veel te leren in de buitenlucht. Als er voldoende draagvlak is in een onderwijsteam, kun je stap voor stap gewenste veranderingen doorvoeren met vaak verbluffende resultaten in een korte tijd. 'Zportivo' kan helpen om de implementatie vanuit de kleurenmethodiek vorm te geven, zodat het een kwaliteitsimpuls geeft met borging voor vele jaren. De ervaring leert dat een succesvolle implementatie energie oplevert in het team met als winnaar de leerlingen. Het bezoeken van een school waar het kleurensysteem op het schoolplein reeds geïmplementeerd is, hoort tot de mogelijkheden.

Voor meer informatie:

Contact: zportivospeelgedrag@gmail.com

Website: www.zportivo.nl

Tel: 0619193044

Contact

zportivospeelgedrag@gmail.com

Kernwoorden

Zportivo, sociaal schoolplein

Foto's

Erik Boot